

30.10.2023

EOAK/4751/2022

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

PÄÄTÖKSENTEKO YHTEYDENPIDON RAJOITTAMISTA KOSKEVASSA ASIASSA - LÄHEINEN HENKILÖ

1 KANTELU

Nuori arvosteli Espoon sosiaalitoimen lastensuojelun menettelyä yhteydenpidon rajoittamista koskevassa asiassa. Nuoren mukaan hänen yhteydenpitoaan aikaisemmin samassa sijaishuoltopaikassa asuneeseen lapseen oli rajoitettu ilman päätöksentekoa.

Merkitään, että nuori on kirjoittanut oikeusasiamiehelle samasta asiasta aikaisemmin ja ratkaisuni asiassa (3.8.2022, EOAK/4540/2022) on lähetetty tiedoksi Espoon hyvinvoinnin ja terveyden toimialan lastensuojelulle.

2 SELVITYS

Espoon hyvinvoinnin ja terveyden toimialan lastensuojelu antoi 15.9.2022 lausunnon ja selvityksen.

Espoon hyvinvoinnin ja terveyden toimialan lastensuojelun lausunnossa on todettu seuraavaa:

”Sijaishuoltopaikan muutoksen jälkeen lapsen yhteydenpitoa ja hänelle tärkeitä ihmisiä on selvitetty tarkoin sosiaalityöntekijän ja edunvalvojan toimesta. Sosiaalityöntekijän tekemää arviota siitä, että nuori ei ole lapselle läheinen henkilö, tukee myös sijaishuoltopaikan (lastenkodin) selvitys. Yhteydenpito koskee lapsen oikeutta tavata hänelle läheisiä henkilöitä. Saamani selvityksen mukaan nuori ei ole lapselle läheinen henkilö.”

Edelleen lausunnon ja sosiaalityöntekijöiden selvitysten mukaan nuori ei ole ollut yhteydessä Espoon sosiaalitoimen lastensuojeluun eikä hän siten ole esittänyt vaatimuksia yhteydenpidosta Espoon lastensuojelulle.

Sosiaalityöntekijöiden selvityksessä on vielä todettu, että A:lle ja B:lle tehtiin yhteydenpidon rajoituspäätös ajalle 1.6.–31.12.2022. A ja B olivat tätä ennen vaatineet, että ”he kaikki”, koko lastenkodin C:n väki, saisi soittaa lapselle ja että he kaikki saisivat vieraila lapsen luona.

Yhteydenpidon rajoitusta koskevaan päätökseen oli sosiaalityön selvityksen mukaan kirjattu seuraavaa:

”A ja B voivat soittaa lapselle joka toinen viikko keskiviikkoisin. Näihin puheluihin ei voi osallistua muita henkilöitä.”

Edelleen selvityksen mukaan tapaamisten osalta oli päätökseen kirjattu, että ”tapaamisille ei voi A:n ja B:n lisäksi osallistua muita henkilöitä”. Selvityksessä todetaan seuraavaa:

”Tällä päätöstekstillä on suljettu pois lastenkoti C:hen sijoitettujen muiden lasten oikeus soittaa lapselle.”

Lapsen sijaishuolto paikka on omassa selvityksessään todennut edellä mainitusta yhteydenpidon rajoituspäätöksestä seuraavaa:

”Päätös rajaa yhteydenpitoa lapseen A:n sekä heidän laajemman yhteisönsä osalta. Yhteisöön kuuluvat A:n ja B:n lastensuojelulaitoksen muut sijoitetut lapset.” Selvityksessä on myös todettu seuraavaa: ”Yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa olemme todenneet, ettei nuori ole lapselle lastensuojelulain 45 §:n 2 momentissa tarkoitettu läheinen henkilö.”

3 RATKAISU

3.1 Lapselle läheinen henkilö

Pidän tässä yhteydessä tarpeellisena ensin todeta käsitteestä ”lapselle läheinen henkilö” sen, mitä jo nuoren aikaisemman kantelun yhteydessä olen todennut 3.8.2022 (EOAK/4540/2022). Tämä ratkaisuni on siis jo aiemmin toimitettu tiedoksi Espoon lastensuojelulle.

Perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin. Yhteydenpitoa koskevan sääntelyn tavoitteena on tukea ja edistää lapsen yhteydenpitoa hänelle läheisiin henkilöihin.

Lapselle on lastensuojelulain 54 §:n 1 momentissa turvattu oikeus läheisiin ihmissuhteisiin. Lastensuojelulain mainitun säännöksen mukaan lapselle on sijaishuollossa turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät ja jatkuvat ihmissuhteet. Lapsen sijaishuollosta vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen ja lapsen sijaishuolto paikan on myös edistettävä ja tuettava lapsen ja hänen vanhempiansa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa ja tällä tavoin turvata sijoitetulle lapselle kuuluvien oikeuksien toteutumista.

Lapsen oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä ja pitää heihin yhteyttä esimerkiksi vastaanottamalla vieraita sijaishuolto paikassa tai olemalla muutoin heihin yhteydessä (vaikkapa puhelimitse) on siis turvattu nimenomaisesti lastensuojelulain 45 §:n 2 momentissa, ja kuten edellä totesin, lain 54 §:ssä, ja tämä oikeus kuuluu osaltaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisen yksityis- ja perhe-elämän suojan piiriin.

Viranomaiselle kuuluvasta päätöksentekovelvollisuudesta on aiemmassa ratkaisussa todettu seuraavaa.

Yhteydenpidon rajoittaminen (lastensuojelulain 62 §) ja sitä koskeva päätös (63 §) koskevat lapsen oikeutta tavata vanhempiaan tai muita lapselle läheisiä henkilöitä. Näitä läheisiä henkilöitä ei lainkohdassa ole määritelty tai rajattu koskemaan jotain tiettyä henkilöpiiriä. Lapselle läheisenä henkilönä voidaan pitää siten ketä tahansa sellaista henkilöä, joka on lapselle tuttu ja lapsen kannalta läheinen henkilö. Lapsen edun mukaista on, että lapsen iästä ja kehitystasosta riippuen lapsen omille näkemyksille annetaan merkitystä arvioitaessa, onko yksittäistapauksessa kysymys lapselle läheisestä henkilöstä.

Oikeuskäytännössä ja myös laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että perustuslain 21 §, jossa on perusoikeutena turvattu oikeus saada perusteltu päätös ja mahdollisuus hakea siihen muutosta, edellyttää päätöksentekoa tilanteessa, jossa yhteydenpitoa haluavan henkilön asema läheisenä henkilönä on tulkinnanvarainen. Tällaisella oikeuksien toteutumista edistävällä menettelyllä varmistetaan, että asia voidaan saattaa tuomioistuinkontrollin piiriin.

Tässä yhteydessä viittasin korkeimman hallinto-oikeuden Finlexissä julkaistuun päätökseen KHO:2017:54, 3.4.2017/1550, jossa korkein hallinto-oikeus totesi mm. seuraavaa:

”Tilanteessa, jossa 12 vuotta täyttäneen lapsen voidaan katsoa tahtovan yhteydenpitoa henkilöön, jota ei lähtökohtaisesti voida pitää hänen läheisenään, lapsen edun on katsottava edellyttävän, että asiasta tehdään päätös, johon voidaan hakea muutosta. Sama koskee tilannetta, jossa yhteydenpitoa haluavan henkilön asema läheisenä henkilönä on tulkinnanvarainen.”

Totean, että vaikka viranomaisen katsoisikin, ettei henkilöä ole pidettävä lapsen läheisenä henkilönä, edellyttää yhteydenpitoa vaatineen henkilön oikeusturvan toteutuminen päätöksentekoa – siinäkin tilanteessa, jos lapsi ei tapaamisia halua.

3.2 Rajoituspäätöksen henkilöllinen ulottuvuus

Annetuista selvityksistä ilmenee, että Espoon lastensuojelu ja sen vastuussa olevat sosiaalityöntekijät olivat katsoneet, että yhdellä rajoituspäätöksellä voidaan rajoittaa myös muiden henkilöiden (”yhteisön”) yhteydenpitoa, siis päätökseen osallisten, varsinaisten asianosaisten lisäksi. Pidän tällaista tulkintaa lastensuojelulain vastaisena.

Lastensuojelulain 62 §:n 1 momentin mukaan sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin saadaan 63 §:ssä tarkoitetulla päätöksellä rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu 30 §:ssä tarkoitetussa asiakassuunnitelmassa tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheistensä kanssa

Lastensuojelulain 63 §:n 1 momentin mukaan yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä päätös, jonka tulee olla määräaikainen, enintään yksi vuosi kerrallaan. Päätöksessä on mainittava rajoituksen syy, henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu, millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee ja missä laajuudessa rajoitus toteutetaan.

Lastensuojelulain 89 §:n 3 momentin mukaan muutosta 63 §:ssä tarkoitettussa yhteydenpidon rajoittamisesta koskevassa asiassa saa hakea lapsen huoltaja sekä henkilö, jonka yhteydenpitoa lapseen päätöksellä on rajoitettu.

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 7 §:n 1 momentin mukaan valitusoikeus on sillä, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa ja se, jonka valitusoikeudesta laissa erikseen säädetään.

Valitusoikeus on siis sillä henkilöllä, jolle päätöksessä on nimenomaisesti asetettu jokin velvollisuus, rajoitus tai kielto tai jolta on evätty kokonaan tai osittain jokin oikeus tai etu.

Lastensuojelulain 62 ja 89 §:ssä on edellä sanotuin tavoin säädetty yhteydenpidon rajoittamisen henkilöllisestä ulottuvuudesta, siis niistä henkilöistä, joilla on oikeus vaatia yhteydenpitoa ja joilla on yhteydenpidon rajoittamista koskevasta päätöksestä muutoksenhakumahdollisuus.

Totean myös, että ennen yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen tekemistä on lapselle, hänen huoltajalleen ja henkilölle, johon rajoitustoimenpide on kohdistettu, varattava tilaisuus tulla kuulluksi siten kuin hallintolaissa säädetään.

Lastensuojelulain säännökset edellyttävät siis, että jokaiselle asiaan osalliselle, joka on vaatinut yhteydenpitoa tai jonka yhteydenpitoa rajoitetaan, on vastuussa olevan toimivaltaisen viranhaltijan tehtävä erikseen päätökset ja noudatettava päätöksenteossa hallintolain säännöksiä.

Yhteistä päätöstä, jonka oikeusvaikutukset ulottuisivat myös muihin henkilöihin (tässä tapauksessa määrittelemättömän joukkoon, selvityksessä mainittuun ”yhteisöön kuuluvat A:n ja B:n lastensuojelulaitoksen muut sijoitetut lapset”), ei siten voi tehdä.

Totean vielä, että yhteydenpidon rajoituspäätöksellä puututaan voimakkaasti lapsen ja hänen vanhempiansa oikeuksiin. Tämän takia asianosaisille on taattava tehokkaat mahdollisuudet oikeussuojakeinojen käyttämiseen.

Yhteydenpitoon oikeutetun (tässä yhteydenpitoa vaatineen nuoren) ja myös sijoitetun lapsen oikeusturva edellyttää tulkintatilanteessa päätöksentekomenettelyä.

Mikäli yhteydenpito estetään tai sitä rajoitetaan lapsen, hänen huoltajansa tai lapselle läheisen henkilön vaatimuksen vastaisella tavalla, tulee viranomaisen tai viranomaisen toimeksiannosta toimivan laitoksen johtajan tehdä asiassa yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös. Asianosaisella (sillä henkilöllä, joka on vaatinut yhteydenpitoa lapseen) on tämän jälkeen mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen (hallinto-oikeuden) tutkittavaksi. Tuomioistuin voi tutkia, millä tavalla asianosaisten vaatimukseen tulee suhtautua ja tuleeko yhteydenpitoa tai tapaamisia toteuttaa.

3.3 Asiassa esitetyt vaatimukset ja selvitysten asianmukaisuus

Espoon hyvinvoinnin ja terveyden toimialan lastensuojelun lausunnossa ja sen antamissa selvityksissä on todettu, että nuori ei ollut itse esittänyt vaatimuksia yhteydenpidosta lapseen. En voi yhtyä tähän näkemykseen.

Kuten edellä totesin, annoin ratkaisuni (EOAK/4540/2022) nuoren aikaisempaan kanteluun tässä samassa asiassa ja lähetin 3.8.2022 päätökseni ja nuoren kantelukirjoituksen tiedoksi Espoon sosiaalitoimen lastensuojelulle. Kiinnitin siis sen huomiota edellä sanotuista tavoin mm. läheisen henkilön käsitteeseen ja viranomaisten päätöksentekoa koskeviin velvollisuuksiin.

Kantelukirjoituksesta ilmenee, että nuori on vaatinut yhteydenpitoa kesäkuussa 2022. Joka tapauksessa nuoren vaatimus on ollut Espoon lastensuojelun tiedossa sen saadessa tiedoksi minun tähän nuoren aikaisempaan kanteluun antamani ratkaisun. Totean vielä, että minulle toimitetuista Espoon vastuussa olevien sosiaalityöntekijöiden ja laitoksen selvityksistä ilmenee, että nuoren vaatimukset ovat olleet asianomaisten tiedossa ja niitä on tällöin myös arvioitu lastensuojelussa.

Edellä sanotun johdosta pidän välttämättömänä vielä tuoda esiin oikeusasiamiehen tiedonsaantioikeudesta ja viranomaisen velvollisuuksista seuraavan.

Eduskunnan oikeusasiamiehellä on perustuslain 111 §:n 1 momentin mukaan oikeus saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot.

Viranomaisen ja muun valvottavan on lausunnossaan ja selvityksissään annettava asianmukaisesti ja totuudenmukaisesti kaikki asiaan vaikuttavat tiedot ja selvitettävä kantelukirjoitus huomioon ottaen, mihin sen menettely on kulloinkin perustunut. Oikeusasiamiehelle annettavien selvitysten merkitystä korostaa se, että ne muodostavat (pää)osan siitä näytöstä, jonka perusteella kantelun kohteen toimintaa arvioidaan ylimmän laillisuusvalvojan kirjallisessa kantelumenettelyssä.

Perustuslain 111 §:n mukaisen tiedonsaantioikeuden on vakiintuneesti katsottu tarkoittavan sitä, että oikeusasiamiehen pyytämien selvitysten antaminen on virkatehtävä, jota koskevat yleiset virkavelvollisuudet. Tehtävien asianmukaiseen hoitamiseen kuuluu, että annettavat selvitykset ovat paikkansa pitäviä.

4 TOIMENPITEET

Pidän Espoon hyvinvoinnin ja terveyden toimialan lastensuojelun laiminlyöntiä päätöksenteossa nuoren oikeuksia vakavasti vaarantavana. Pidän menettelyä moitittavana myös siksi, että aiemmin antamastani ohjauksesta huolimatta asiassa ei ollut tehty päätöstä. Nuori oli käytännössä menettänyt lastensuojelun menettelyn takia mahdollisuutensa saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Koska lastensuojelun järjestämisvastuu on siirtynyt 1.1.2023 hyvinvointialueille, tyydyn saattamaan käsitykseni Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen tietoon.

Saatan sen tietoon myös eduskunnan oikeusasiamiehen tiedonsaantioikeudesta sanotun.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen lastensuojelulle.